

Docentenhandleiding bij de vaste collectiepresentatie De Verdieping

Hoe wil jij de wereld mooier maken?

Express yourself!

CODA

Beste docent,

CODA Museum heeft een bijzondere en gevarieerde kunstcollectie. De CODA collectie omvat hedendaagse kunstvoorwerpen, een groot aantal sieraden (de grootste collectie van Europa) en ook heeft CODA een grote verzameling papierkunstwerken, design, ADO speelgoed en kunstenaarsboeken.

De Verdieping is een wisseltentoonstelling in CODA Museum. Dit betekent dat er telkens nieuwe objecten uit de CODA collectie te zien zullen zijn. De Verdieping bestaat uit kunstobjecten op het gebied van keramiek, design, papierkunst en sieraadontwerp. In dit programma focussen we op een aantal van de kernobjecten uit de omvangrijke sieradencollectie van CODA.

De Verdieping in de klas

Voor wie: VO (beeldende vakken / CKV)

Indeling programma voor in de klas

- 1 Intro
- 2 Een sieraad voor iedereen? Functie en economische waarde
- 3 Een sieraad is emotie? Identiteit, emotionele waarde
- 4 Reis rond de wereld
- 5 Zelf maken
6. Info over museumbezoek aan CODA en De Verdieping. Kijken naar kunstenaars en hun werk, materialen, kleur, vorm, ambacht, techniek, recycling

Wat gaan we doen?

Dit programma is gemaakt om in de klas uit te voeren. Je kunt je eigen les samenstellen over het onderwerp sieraden en ook een sieraad maken in de klas. Er is een korte PowerPointpresentatie toegevoegd als basis.

Aan het einde van dit programma hebben de leerlingen een aantal van de onderstaande uitgangspunten en onderzocht en hebben zij kennisgemaakt met het werk van een aantal kunstenaars uit de CODA collectie.

Zelf maken: de leerlingen kunnen in de klas een eenvoudig sieraad maken: een sieraad dat iets communiceert over jezelf, over een sociaal thema of een verhaal.

Gastles

Wil je liever een gastles door een van onze CODA docenten?

Dat kan, informeer hier naar de mogelijkheden: educatie@coda-apeldoorn.nl

Museumbezoek De Verdieping

Wil je naar De Verdieping in CODA Museum?

Zie voor reserveren en alle praktische info de tekst onderaan dit document.

We wensen je veel plezier bij dit programma!

1 INTRO

Schitterend!

Het fonkelt, het schittert, het valt op of trekt aan: het is een sieraad!

→ **Gespreksopeners, kies er een paar om met de leerlingen in gesprek te gaan:**

Wat is een sieraad volgens jou?

Waarom draagt de mens, vroeger en nu, hier en daar, sieraden?

Wat communiceer je met een sieraad? Wat vertelt het over de drager?

Draag jij wel eens een sieraad?

Welk persoonlijk object is belangrijk voor jou, en waarom?

Moeten sieraden van kostbare dure materialen zijn gemaakt om kostbaar of waardevol te zijn? (Ja/nee, leg uit in een paar zinnen wat jij vindt).

Wat is een sieraad?

“Een sieraad is een object dat op het lichaam wordt gedragen ter versiering”.

Het wordt ook wel een juweel genoemd. Juweel is een leenwoord uit het Frans, in de betekenis van ‘kostbaar sieraad’, voor het eerst aangetroffen in 1287.

Waarom draagt de mens, vroeger en nu, hier en daar, sieraden?

In allerlei culturen en samenlevingen hebben sieraden een bepaalde betekenis. Het kan iets zeggen over status, beroep, over je plek in de gemeenschap, over je identiteit, etc.

Denk aan:

- Versiering van het lichaam
- Identiteit
- Bescherming (talisman)
- Genezing
- Herinnering
- Identiteit
- Waarde van status en macht
- Gender
- Groep
- Politiek
- Religie

De functie van een sieraad

Is het noodzakelijk dat een sieraad een functie heeft?

Een horloge heeft een functie, het geeft de tijd aan.

Een bril heeft een functie, je kunt er beter mee zien.

Welke functie zou een sieraad kunnen hebben?

Het gaat vaak om erkenning en herkenning. Of gaat het om meer dan dat?

Voorbeelden van functies van verschillende objecten:

De medaille van een Nobelprijswinnaar

Erkenning van de wetenschapper voor het onderzoek, de ontdekking, etc.

De medaille van een Olympisch kampioen

Erkenning van een sportprestatie

De Gouden Televizier-Ring

Erkenning van de kijker voor de maker voor een prestatie in televisieland

Een trouwring

Erkenning, herkenning, identiteit: een trouwring als symbool van

liefde tussen twee mensen, maar ook herkenning: iemand is getrouwd, verloofd, partners of bevriend

Een tiara

Herkenning: status van een koninklijke titel

Een ambtsketting, de ketting van een burgemeester

Herkenning: status van een beroep

Weet jij nog meer voorbeelden te noemen van functies van een sieraad?

2 EEN SIERAAD VOOR IEDEREEN?

Economische waarde en status

Duur: ca. 10 minuten

Python, David Bielander

→ **Start dit onderdeel met gespreksopeners voor de leerlingen over functie, waarde, status, identiteit. Neem een van de onderstaande vragen als discussiepunt.**

- Hoe kun je jezelf onderscheiden met sieraden? (denk bijvoorbeeld aan een tattoo en piercing)
- Wat is de persoonlijke boodschap van mensen die sieraden dragen uit je omgeving? (bijvoorbeeld: rouw, herinnering, identiteit, accessoires of religie)
- (Hoe) Kun je iemands status herkennen aan de hand van een sieraad? Geef voorbeelden (rappers, religie, staatshoofden in verschillende culturen, etc.)
- Wat zouden nieuwe 'status sieraden' kunnen zijn? Voorbeeld: een astronaut die op de maan heeft gewandeld, aan welk object zou je zijn/haar status kunnen zien? En is dat dan een sieraad?
- Is een sieraad waardevol(ler) als het kostbaar/duur is?
- Hoe wordt de financiële waarde van een sieraad bepaald denk je? Welke gegevens en feiten heb je nodig?

Opdracht met wereldkaart & discussie

Duur: ca. 10 minuten

- Neem er een (echte) wereldkaart bij.
Hoe en waar worden edelmetalen gevonden?
Neem als voorbeeld: diamant, jade, aquamarijn, kristal.
- Waar zijn de vindplaatsen van:
Diamant
Jade
Aquamarijn
Kristal
- Vragen:
Hoe is de economische en sociaal-maatschappelijke situatie van deze landen?
Hoe vind je dit in verhouding tot de waarde van sieraden?
Hoe zijn de arbeidsomstandigheden, beloning en kwaliteit van leven?

3 EEN SIERAAD IS EMOTIE?

Toelichting:

Sieraden hoeven niet per se financiële waarde te hebben om waardevol te zijn voor de eigenaar. Het kan ook om emotionele of sentimentele redenen waardevol zijn. Het herinnert je aan iemand, of aan een bijzondere reis, aan een vriendschap, of het geeft je simpelweg een goed gevoel als je het sieraad draagt.

En last but not least: het is een manier om je te onderscheiden, om de wereld mooier te maken.

Hoe wil jij de wereld mooier maken?

Sieraden worden vaak gegeven als geschenk.

Denk aan een teken van liefde of vriendschap maar het kan ook om een erfstuk gaan. Een traditie, een geboorte, een verjaardag: er is een associatie met het moment en de reden is dan extra van belang. Het gaat dan bijvoorbeeld om herinneringen mensen, plekken, gebeurtenissen.

Voorbeelden: trouwring, medaille (prestatie), armbandje bij geboorte.

Vraag de leerlingen om zelf ook voorbeelden te noemen.

Opdracht voor in de klas: sieraad in een kistje

Duur: ca. 20 minuten

- Vraag vooraf aan deze les aan de leerlingen wie het leuk vindt om haar/zijn sieraad tijdelijk uit te lenen. Je bewaart deze sieraden gedurende de les in een speciaal kistje en komt hier later op terug.

Herinnering, Lucy Sarneel

De betekenis

→ Maak groepjes van vier

Gespreksopeners voor de leerlingen:

- Welke sieraad heeft veel persoonlijke betekenis voor jou?
(Is dat bijvoorbeeld een kettinkje van je oma, de ring die je droeg toen je aan het reizen was, het eerste armbandje van jezelf als baby, de haarlok van je eerst vriendje, de medaille die je won met het voetbalteam?)
- Welk sieraad draag je het liefst dichtbij je, dicht op de huid, naast je hart, om je arm?
- Omschrijf het voorwerp in een paar woorden of bespreek met elkaar.

Teken het sieraad hier:

RUIMTE om te TEKENEN

Is een tatoeage ook een sieraad? En een piercing?

Waarom wel / waarom niet: wat is jouw mening?

Omschrijf dit eerst voor jezelf in een aantal woorden en bespreek het daarna met elkaar.

Het verhaal

→ Neem een paar objecten die je in bruikleen hebt ontvangen van de leerlingen.

Leg nu bij elk groepje een object neer.

Laat de leerlingen er naar kijken, aanraken en zelf het verhaal bij dit sieraad bedenken.

Omschrijf in een korte tekst (halve A4).

→ **Welk verhaal en betekenis heeft dit sieraad denk je?**

→ Geef het sieraad weer terug aan de eigenaren.

Laat de leerlingen eerst vertellen welk verhaal zij denken dat er bij het sieraad hoort.

Laat dan de leerling van wie het sieraad is vertellen wat het verhaal en betekenis is.

Wat zijn de overeenkomsten en verschillen in het eerste en tweede verhaal?

Variant op deze opdracht: verzamel alle sieraden van de leerlingen op een centraal punt

Laat de leerlingen kijken en raden wiens object het is.

4 KUNST EN CULTUREEL-MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

Er zijn vier elementen te noemen van sieraden in relatie tot kunst, cultuur en maatschappij

- Creatief: de elementaire behoefte om het eigen lichaam te versieren
- Bescherming: de wens zichzelf en dierbaren te beschermen, tegen het kwaad, van welke aard dan ook
- Draagbaar bezit: je bezit dicht op de huid kunnen dragen en kunnen tonen
- Identiteit, sociale status en opvattingen kenbaar willen/kunnen maken aan anderen
- Herinnering: aan waar men vandaan komt en met wie men verbonden is

Voor de leerling

Hoe kunnen kunstwerken volgens jou betekenis hebben in cultuur en maatschappij?

Denk aan:

Traditie en innovatie

Vanuit welke tradities zijn sieraden ontworpen en ontwikkeld?
Wat voor waarde heeft materiaal in deze traditie?

Materialen en materiaalgebruik

Welke materialen inspireren sieradenmakers? (bijvoorbeeld: waardeloos materiaal, levend materiaal of natuurlijk materiaal)
Waarom wordt er gekozen voor deze materialen door de sieradenmaker?

broche, Josef of Hollywood

Opdracht

Een reis langs culturen

Duur: ca. 20 minuten

Waar een sieraad in de ene cultuur een bijzonder geschenk is (een oorbel in je oor als je 7 jaar wordt) is dat in een andere cultuur streng verboden (een oorbel wordt gezien als beschadiging van het lichaam).
Wat vind jij? Waarom?

- Noem eens drie voorbeelden van sieraden waaraan je iemands culturele identiteit kunt zien.
Voorbeelden:
- Verenhoofdtooi Native Americans;
  - Lange gouden oorbellen van de Karen cultuur in Thailand;
  - Handgewoven batik / sarongs Bali;

Welke voorbeelden kun jij vinden?

Ga digitaal op reis, ga online de wereld over.

Zoek de volgende dingen op:

welke hoofdsieraden, halssieraden of armbanden zijn belangrijk in de volgende culturen?

- Hindoeïstische
- Thaise
- Inuit
- Sami

- Onderzoek bij elk sieraad dat je hebt gevonden:
- Van welke materialen het is gemaakt;
  - Of het handgemaakt is;
  - Wie het maakt, hoe heet dit ambacht?;
  - Welke betekenis het sieraad heeft in de betreffende cultuur.

Zie je overeenkomsten en verschillen tussen sieraden in deze culturen? Welke?

Bij het ontwerpen en maken van het sieraad is een belangrijk onderdeel het ritueel, de meditatie, het symbool (voorbeelden noemen van Native Americans, Tibetaans boeddhisme, kunstenaars, etc.)

Bedenk een eigen ritueel met de leerlingen

- Leidraden bij het bedenken van het ritueel
Voor welke gelegenheid, wat is de achtergrond, welk symbool, welk object kiezen jullie? Is er muziek, een dans, meditatie-oefening bij?

Zelf ontwerpen en maken

- De leerlingen hebben basiskennis opgedaan over sieraden. Een sieraad kan:
- iets communiceren over jou;
  - Relateren aan een sociaal thema, motto of activisme; (voorbeeld van Bas Kosters, Elsa Schiaparelli)
  - Relateren aan een universeel verhaal of culturele traditie

Rebel, button, Bas Kosters, 2013

→ Opdracht

Button maken geïnspireerd op het werk van kunstenaar Bas Kosters.

“Het werk van Bas Kosters is al zestien jaar als een spiegel van het moment en de cultuur waarin we leven. Zijn mode is verweven met de maatschappij en haar waarden, met popcultuur, met beeldvorming, met muziek, met kunst en film en fotografie... en is derhalve grensoverstijgend”.

Bas Kosters: “Ik ben er eerder om mensen te prikkelen, bewust te maken en te enthousiasmeren of te alarmeren over allerlei zaken. Grafische vormgeving is daarbij een goed middel, dat pop art-achtige. Dat heeft mij altijd aangesproken. Als ik op vakantie ben, maak ik geen foto's van een zonsondergang of andere pittoreske plaatjes. Maar van de belettering op de gevels van cafés met daarvoor een partij plastic stoelen.” Bron: AD 13 april 2018

Website Bas Kosters: <https://baskosters.com/bio/>

Express yourself: maak een button over jezelf, met een speciaal motto of verhaal.

→ Hoe begin je?

Eerst maak je een schetsontwerp

Om op gang te komen:

Welke kunstenaar, artiest of muziek inspireert jou?
Wat vind jij een mooi materiaal of edelmetaal?
Wat vind jij mooie kleuren?
Welk ontwerp, verhaal of cultuur spreekt jou aan?
Express yourself!

Nodig aan materialen:

Papier, karton, materialen om te recyclen, lijm, scharen, tekenmaterialen of acrylverf, veiligheidsspeld.

→ **Eindopdracht/reflectie**

Een ontwerp als statement.

Ontdek elkaars ontwerp en ga in gesprek

Welke thema's leven er in jouw klas?

Waar staan de leerlingen voor, wat vinden zij belangrijk?

Is het mogelijk dit uit te dragen in de school of niet?

Deel elkaars ontwerpen, draag de buttons in de klas, begin een dialoog over de verschillende motto's.

Gastles

Wil je liever een gastles door onze CODA docent? Dat kan!

Meer info en reserveren via educatie@codapeldoorn.nl

Informatie over een bezoek aan De Verdieping in CODA Museum

De Verdieping – kijken naar kunstenaars en hun werk

Duur: ca. 75 minuten

De Verdieping

Kunstenaars uit de CODA collectie

Een interactieve rondleiding gegeven door onze CODA docenten.

We gaan een aantal kunstenaars en hun werk onder de loep nemen en kijken naar concept.

We gaan in op onderwerpen als expressie, beeldtaal, materiaalkennis, concept, kleur, vorm, materiaal, techniek.

We zien het werk van kunstenaars op het gebied van papier, keramiek, mode en sieraadontwerp.

We gaan in gesprek met elkaar aan de hand van vragen en opdrachten.

Voorbeelden van kunstenaars uit de CODA collectie die we gaan zien:

Gijs Bakker en Emmy van Leersum

Pioniers, jaren zestig, niet-alledaagse sieraden en ontwerp, gemaakt van alledaagse materialen.

Ted Noten

“Om iets in tien minuten te bedenken moet je soms twee jaar modderen”. Volgens sieradenmaker Ted Noten heeft het sieraad meer mogelijkheden dan de beeldende kunst: een mens kan zich ermee onderscheiden.

Onno Boekhoudt *Alles is studie*

“Gebroken takken, verroeste spijkers, houten blokjes, plastic doppen en een bonte veelheid aan voorwerpen, geordend in bakken, kistjes en eierdozen. Door te verzamelen, te schetsen, te schrijven en te spelen met vorm en materiaal creëerde sieraadkunstenaar Onno Boekhoudt een eigen universum waarin hij voortdurend nieuwe ontdekkingen deed”.

Felieke van der Leest

“Fantasie, maatschappelijke betrokkenheid, identiteit. When I am working with colours, I feel like a painter. When I am working with metal, I feel like a constructor. And when I am working with toys, I feel like a child.” Felieke van der Leest

En ook:

Beppe Kessler

LAM de Wolf

Maria Hees

Bas Kusters

Joseff of Hollywood

Nieuwsgierig geworden?

reserveer via educatie@coda-apeldoorn.nl

PRAKTISCHE INFO

Interactieve rondleiding De Verdieping, CODA Museum

Alle programma's in CODA zijn onder begeleiding van CODA docenten
Eén CODA docent per 12 leerlingen.

De leerlingen ontvangen een interactieve rondleiding langs de werken van verschillende kunstenaars uit de CODA collectie, gaan met elkaar in gesprek en maken korte, creatieve opdrachten.

Dagen: dinsdag/woensdag/donderdag/vrijdag tussen 10 en 16 uur.

Reserveren: minimaal twee weken vooraf

Reserveren via educatie@coda-apeldoorn.nl (of via inschrijfformulier ?)

Per 15 leerlingen één leerkracht mee van de school

Per 30 leerlingen: twee leerkrachten mee

Prijs: € 105,- per klas (max. 30 leerlingen)

Kom je met meerdere klassen?

Kies dan voor ons combinatiepakket CODA Museum en ExperienceLab.
Informeer naar de mogelijkheden: educatie@coda-apeldoorn.nl

CODA in de klas – gastles op in de klas

Onze CODA docent kan ook een gastles in de klas geven.

Stuur s.v.p. twee weken voor de gewenste datum een email naar educatie@coda-apeldoorn.nl en we informeren je graag over de mogelijkheden.

CJP/Cultuurkaart:

CODA accepteert CJP/Cultuurkaart

Klas: tijdig aanmelden en reserveren, met nummer Cultuurkaart voor het sturen van de weborder.

Alle reserveringen via educatie@coda-apeldoorn.nl

Vermeld s.v.p. de volgende gegevens in je mail:

Naam school:

Naam van de begeleidende docenten:

Vakgebied (CKV? Beeldend? Etc.)

Aantal leerlingen:

Welk niveau:

Betaalwijze: per factuur of CJP

Zo kan onze CODA docent jullie bezoek zo goed mogelijk voorbereiden.

Zodra je een reservering hebt gemaakt, ontvang je een bevestiging.

Betaling

Betaling is via factuur.

CJP of weborder is mogelijk.

Mail ons vooraf aan het bezoek.

Actuele info

Voor alle actuele informatie check regelmatig onze website:

www.coda-apeldoorn.nl/openingstijden

Bronnen:

CODA collectie en Archief, diverse kunstenaars. Het Geheugen van Apeldoorn, Museum Arnhem.